

РОЗДІЛ VIII. РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

У СЛОВІ ВПІЗНАВАНІМ МЕЛОДИКА НОВА

Рецензія на:

Космеда Т. А., Осіпова Т. Ф., Піддубна Н. В. Степан Руданський: феномен моделювання «живого» мовлення українців / Тетяна Анатоліївна Космеда, Тетяна Федорівна Осіпова, Наталія Віталіївна Піддубна ; за наук. ред. проф. Т. А. Космеди. – Харків-Познань : Коло (м. Дрогобич), 2015. – 312 с.

У мові С. Руданського простежуємо індивідуальне на тлі загальномовного, лінгвокреативність поета накладалася на лінгвокреативність українського народу, що репрезентувалася крізь майстерне моделювання «живого» мовлення, мовленнєвої реальності
Т. А. Космеда

Лінгвоперсонологія ХХІ століття презентує нові візії на наукові й мовно-літературні пошуки й відкриття відомих українських діячів. Одним із таких студіювань постає монографія колективу авторів – професора Тетяни Анатоліївни Космеди та її докторантів Т. Ф. Осіпової й Н. В. Піддубної, які обрали центром уваги персону Степана Руданського – «елітну, вишукану мовну особистість, творця української ігрової стилістики, письменника, що тонко відчував специфіку «живого» українського мовлення й зумів його щонайповніше та найяскравіше зафіксувати у своєму творчому доробку, актуалізувавши відповідні комунікативні стратегії й тактики українського народу, репрезентувавши специфіку мовної свідомості українців, мовні особливості вияву його національного характеру» (с. 8-9).

Аналізована фундаментальна праця реалізує проблематику сучасної парадигми лінгвонаукових знань із опертям на надбання лінгвістики тексту, соціолінгвістики, теолінгвістики, стилістики та лінгвопоетики, концептології та дискурсології, комунікативної лінгвістики тощо. Своєю структурою, засадничими принципами студіювання корелює із функційно-комунікативною, когнітивною лінгвопарадигмами, а третій – шостий розділи охоплюють окремі аспекти синергетичного підходу до розгляду текстових утворень.

Монографія має на оці «всебічно дослідити «живу» мову С. Руданського (художній текст та его-тексти письменника), яка репрезентує неабияку строкатість, що поєднується із завданням виявити «живі» закономірності розвитку української мови, які були актуальними для ХІХ сторіччя, простежити і схарактеризувати прагматичний потенціал мовлення українців, їхні комунікативні тактики, розглянути «мовну біографію» письменника крізь призму «мовної біографії» України, що відбулося, як у дзеркалі, у мовній свідомості української нації» (с. 13). Структура рецензованої монографії повністю відповідає поставленій меті та завданням. Основна частина побудована в такий спосіб, що кожен наступний розділ розкриває новий аспект дослідження мови С. Руданського. Як наслідок, маємо цілісний і ґрунтовний опис мовної особистості письменника – не в статичній, а в динамічній з наголошенням окремих напрямів, що найактивніше еволюціонували.

Перший розділ «*Степан Руданський у дослідженнях минулого й сучасності: роль письменника в розвитку української мови*» (Т.А. Космеда, Н.В. Піддубна) презентує портрет Степана Руданського з домінуванням уваги на мовному складнику крізь візії І. Франка та провідних вітчизняних і зарубіжних учених ХХ –ХХІ століть (С. Єфремова, А. Кримського, М. Левченко, В. Герасименка, І. Пільгука, І. Приходько, М. Сиваченка, С. Кисельова, П. Колесника, Ю. Цекова та ін.), що засвідчує значний внесок письменника в утвердження й розвиток української літературної мови, зокрема збагачення її словника та комунікативно-стильових можливостей.

У другому розділі «*Степан Руданський – майстер жанру співомовки: розбудова ігрової стилістики української мови*» (Т.А. Космеда, Н.В. Піддубна) окреслено специфіку поняття «живе мовлення» в лінгвістиці, що характеризується динамічністю, усно- й писемно вираженим спонтанним модусом, рухомістю, креативністю, мовним чуттям і мовним смаком тощо; визначено статус жанру співомовки та схарактеризовано її ігрову природу. Щодо дискурсу С. Руданського, то його «живе мовлення» визначається авторками як «народно-розмовне чи розмовне писемне мовлення, що максимально послідовно вербалізує типові комунікативні ситуації, комунікативні стратегії й тактики; мовлення, що фіксує спонтанну реакцію на події довкілля, є емоційним, експресивним, образним, репрезентує типові для відповідного часу відхилення від чинної мовної норми, відбиває тогочасну мовну моду, ... відтворює характерні моделі мовної гри, особливості

національного характеру й мовну політику, тобто окреслює дискурсивну практику українців у відповідному хронотопі» (с. 65).

Третій розділ «*Своєрідність функціонування запозичень у поетичному дискурсі Степана Руданського*» (Т.А. Космеда) присвячено феномену егоцентризму запозичень у поетичному дискурсі С. Руданського позиціонованого як актуалізація «мовної біографії» письменника й «мовної біографії» України з послідовним простеженням специфіки функціонування полонізмів, росіянізмів, латинізмів, запозичень із єврейської та литовської мов, мотивованої чинником зв'язку історії мови з історією народу, що є наслідком закону розвитку кожної мови. За спостереженнями дослідниці, запозичення в поетичному дискурсі С. Руданського охоплюють усі мовні рівні та виконують низку прагматичних функцій, «виразнюючи текст, моделюючи підвищену його емоційність, аксіологічність, відповідність реальній дискурсивній практиці українців» (с. 137).

У межах четвертого розділу «*Репрезентація концептосфери «Релігія» в художньому дискурсі С. Руданського*» (Н.В. Піддубна) реконструйовано релігійний складник світогляду С. Руданського з листів письменника, визначено особливості вербалізації концепту *Бог* і мовного образу *священослужителя* у творах С. Руданського. Аналізована концептосфера, за тонкими спостереженнями дослідниці, позбавлена антирелігійних настроїв письменника: відображення народних легенд на релігійну тему з елементами бурлескно-трагедійної традиції є спрощеною альтернативою офіційній релігійній літературі, а сатиричне зображення священника зумовлене прагненням С. Руданського висміяти аморальні вчинки та негативні риси кожної конкретної людини. Такий погляд є цілком мотивований і відбиває загальну настроєвість видатного українського митця слова, що увібрав у себе щонайтонші пласти українського пісенного слова з його неповторно глибинною чуттєвістю і прихованими смислами. Останні постають актуалізованими в контексті, коли обертоніка слова виявляє його звучання, а образна тканина поезії відлунує метафоричною образністю: *Спив до дна я прикрий келих / За здоров'я долі. / І з похмілля моє серце / розривають болі. // Нащо ж, мила, мої думки, // нащо твої чари, / Коли з ними враз по серцю / Бродять чорні хмари? // Правда, мило мені було, / Як ти обіймала / І опущене покрів'я / З думки підіймала* («Преслів'я»). У цьому короткому уривку що не рядок – то гармонія образів, ґрунтованих на метафоричних перетвореннях: спив → келих → за здоров'я долі; з похмілля → серце → розривають болі та ін., де кожна наступна метафора смислово співвіднесена з попередньою: *з похмілля серце розривають болі, бо спив до дна я прикрий келих за здоров'я долі. Подібна вербальна архітектоніка можлива лише за умови розпізнавання автором усієї значеннєвої ємності синтагмально поєднаних образних величин. Авторам рецензованої монографії вдалося відчути всю глибину поетичного малюнку С. Руданського, віднайти ті макро- й мікроелементи, що несуть на собі енергетику образотворення – запозичення, мовно-ігрові величини та ін.

П'ятий розділ «*Его-тексти Степана Руданського: відтворення комунікативної компетенції письменника та фактів його «мовної біографії»*» (Т.А. Космеда) містить аналіз фрагмента тексту щоденника С. Руданського, що розкриває постать письменника як вразливу людину, з ніжною душею, співчутливу, емоційну, самокритичну; й аналіз епістолярного дискурсу письменника, презентованого листами до брата Григорія, дружньо-діловим листуванням із земляками та читачами журналу «Правда», офіційно-діловими російськомовними листами, що дають зразки омовлення комунікативних жанрів, стратегій і тактик комунікативної поведінки українців. У межах розділу актуалізовано потребу здійснити видання повної спадщини его-текстів С. Руданського, що дозволить «відтворити мовну свідомість української нації того періоду, схарактеризувати вплив інших мов на функціонування й розвиток української мови, формування й розвиток її стилістики» (с. 205). Розділ розширює панораму попередніх студійованих щоденникового дискурсу Т.А. Космеда (*Космеда Т.А. Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу: монографія* / Тетяна Анатоліївна Космеда. – Дрогобич: Коло, 2012. – 372 с.), а також досліджень з комунікативної лінгвістики (*Космеда Т. Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні інтерперсональні, риторичні наміри: монографія* / Тетяна Анатоліївна Космеда). – Львів: ПАІС, 2006. – 326 с.), мовної гри (*Космеда Т.А. Мовна гра в парадигмі сучасної інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграма (теоретичне осмислення дискурсивної практики): монографія* / Тетяна Анатоліївна Космеда, Оксана Володимирівна Халіман. – Дрогобич: Коло, 2013. – 212 с.) та ін.

У шостому розділі «*Своєрідність омовлення невербаліки в дискурсі Степана Руданського*» (Т.А. Космеда, Т.Ф. Осіпова) визначено принципи омовлення, метамову, структуру невербаліки (витоки дослідження проблематики невербальної комунікації з опертям на вчення Л.А. Булаховського, параметри та можливості відтворення невербаліки «живого» мовлення в писемній формі, досвід аспектуального опису невербальної комунікації українських вишуканих мовних особистостей і т.д.), вперше запропоновано методику й практику опису невербаліки як складника дискурсу. Поетичний дискурс Степана Руданського інтерпретовано як зразок омовлення невербальної спроможності українців з акцентуванням уваги на традиційних класифікаційних параметрах омовлення невербаліки, реалізації тривірневої організації невербального компонента, орнаментальній невербаліці тощо. Різномасштабний аналіз невербаліки в поетичних творах письменника, здійснений авторками в цьому розділі, засвідчує, що «поетична творчість С. Руданського ґрунтується на національних особливостях спілкування, відображає національну специфіку українського побуту, колорит української зовнішності й характеру» (с. 269), і презентує С. Руданського як талановитого експериментатора мовної гри.

Рецензована монографія становить серйозне дослідження, яке, поза всяким сумнівом, посідає чільне

місце в теоретичному та практичному осмисленні проблем лінгвоперсонології й матиме широке практичне застосування в мовознавчих колах України та поза її межами. Водночас оприлюднена праця поглиблює розуміння мовної стилістики Степана Руданського, вияскравлює властивий лише йому інструментарій творення мовно-образного світу, насиченого різноманітними асоціаціями, перетвореннями, ігровими моментами, що максимально наближують поетичне слово майстра до народно-мовної неповторної стихії і водночас відрізняють і вирізняють його в загальному контексті в силу притаманних лише цьому тонкому й спостережливому лірикові образно-метафоричних та інших величин поезики.

*Анатолій Загнітко (м. Вінниця),
Жанна Краснобаєва-Чорна (м. Вінниця)*

Надійшла до редакції 28 грудня 2015 року